

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

Тютюнник С. В., кандидат економічних наук, доцент

Актуальність проблеми. Одним із напрямів аналізу фінансового стану підприємства є оцінка стану розрахунків із дебіторами та кредиторами. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує тільки частину вартості реалізованої продукції. З введенням в дію НП(С)БО1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] виникла необхідність в уточненні методики комплексного оцінювання дебіторської заборгованості.

Матеріали і методи досліджень. Питанням аналізу та управління дебіторською заборгованістю приділяли увагу в своїх працях такі вчені, як: Ф. Бутинець, К. Ізмайлова, Л. Лахтіонова, О. Павловська, А. Поддєрьогін, Г. Савицька, М. Чумаченко, Ю. Цал-Цалко та інші. Джерелами інформації для комплексного оцінювання дебіторської заборгованості слугують: фінансова звітність (форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»); реєстри синтетичного та аналітичного обліку розрахунків, первинні документи з обліку розрахунків. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості проводиться з використанням економіко-статистичних методів дослідження та способів детермінованого факторного аналізу.

Результати досліджень. Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначені П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [2]. Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Таким чином, дебіторську заборгованість розглядають як вилучені на певний період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти, або як безпроцентну позику покупцям чи замовникам, у яку підприємство здійснює інвестування оборотного капіталу.

У ринкових умовах доцільно проводити аналіз дебіторської заборгованості за двома напрямками: визначення рівня платоспроможності контрагента (покупця); аналіз рівня платоспроможності безпосередньо на підприємстві з метою визначення його можливостей щодо надання комерційних позик покупцю. Етапи аналізу дебіторської заборгованості: оцінка структури та динаміки дебіторської заборгованості за видами; аналіз структури дебіторської заборгованості за строками непогашення; комплексне оцінювання за системою відносних показників; розрахунок впливу чинників на зміну тривалості одного обороту дебіторської заборгованості; порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості; підготовка проекту управлінських рішень щодо удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю. Одним

із важливих етапів аналізу дебіторської заборгованості є її комплексне оцінювання. У зв'язку з введенням у дію НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості пропонується розраховувати за такою методикою (табл. 1):

Таблиця 1

Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1,2 (рядки)
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Ф. № 2: 2000}}{\text{Ф. № 1: (1040, сума із 1125 по 1155^1, гр.3 + 1040, сума із 1125 по 1155^1, гр.4)} \div 2}$
Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	$360 \div \text{п.1}$
Частка дебіторської заборгованості в майні, %	$\frac{\text{Ф. № 1: (1040, сума із 1125 по 1155^1)} \times 100}{\text{Ф. № 1: 1300}}$
Частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	$\frac{\text{Ф. № 1: (сума із 1125 по 1155^1)} \times 100}{\text{Ф. № 1: 1195}}$
Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Ф. № 1: сума із 1125 по 1155^1}}{\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650^2}}$
Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	$\frac{\text{Ф. № 1: ((1040, сума із 1125 по 1155^1, гр.3 + 1040, сума із 1125 по 1155^1, гр.4)} \div 2) \times 100}{\text{Ф. № 2: 2000}}$

1. Без урахування ряд. 1136.

2. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток 3 до НП(С)БО 1).

Узагальнюючим показником дебіторської заборгованості є її оборотність. Вона характеризується двома показниками: кількістю оборотів та швидкістю обороту в днях. З метою більш поглибленого аналізу дебіторської заборгованості доцільним є визначення впливу чинників, які впливають на тривалість одного обороту в днях за допомогою способу ланцюгових підстановок. Модель факторного аналізу тривалості одного обороту дебіторської заборгованості:

$$T = 360 \div K_{об} = 360 \times ДЗ \div ЧД, \quad (1)$$

де T – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів;

$K_{об}$ – коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості;

$ДЗ$ – середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.

Умовне значення результативного показника, днів:

$$T_{ум} = 360 \times ДЗ_1 \div ЧД_0. \quad (2)$$

Загальна зміна (+,-) тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0; \quad (3)$$

у тому числі за рахунок факторів:

- 1) середньорічної величини дебіторської заборгованості:

$$\Delta T_{\text{дз}} = T_{\text{ум}} - T_0 ; \quad (4)$$

- 2) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_{\text{чд}} = T_1 - T_{\text{ум}}. \quad (5)$$

На завершальному етапі аналізу дебіторської заборгованості необхідно розробити систему заходів щодо управління дебіторською заборгованістю. Адже з метою утримання існуючих покупців та залучення нових підприємство реалізує продукцію в кредит задля підтримки встановленого обсягу реалізації продукції та освоєння нових ринків збуту. Але, поряд із цим, процес кредитування клієнтів супроводжується ризиком скорочення прибутку в результаті неефективної кредитної політики та ризиком неповернення коштів. А це може призвести до перетворення поточної дебіторської заборгованості в безнадійну. Кредитна політика підприємства повинна бути спрямована на вирішення таких витань, як терміни і обсяги надання кредиту та розміри знижок. На формування кредитної політики підприємства впливають такі фактори: купівельна спроможність споживачів продукції; рівень кредитоспроможності дебітора; стабільність фінансового ринку; кон'юнктура товарного ринку; конкурентоспроможність продукції; рівень платоспроможності підприємства щодо інвестування коштів у поточну дебіторську заборгованість. До напрямів прискорення погашення дебіторської заборгованості можна віднести: своєчасне оформлення розрахункових документів та контроль за станом розрахунків; проведення аналізу фінансового стану покупців; збільшення кількості споживачів із метою зменшення ризику несплати одним із них; здійснення контролю за співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (значне перевищення дебіторської заборгованості робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування); надання знижок покупцям за скорочення строків оплати рахунків та ін.

Висновки. Таким чином, комплексне оцінювання дебіторської заборгованості є одним із важливих складових аналізу фінансового стану, що дасть змогу визначити оптимальні розміри дебіторської заборгованості для підприємства, які не будуть перешкоджати його фінансово-господарській діяльності.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07 лют. 2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08 жовт.1999 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.